

trar detalls anatòmics importants, dimorfisme sexual, contrast adult/jove o altres remarques d'interès.

En les descripcions també poden aparèixer les motivacions dels noms catalans, de vegades relacionant-les amb paral·lelismes d'altres llengües com diu del *roncador* (p. 18): «És característica la seva capacitat de produir sons de notable intensitat per fricció de les dents faríngees, d'on els noms català *roncador* i l'anglès *grunt* 'grunyidor'». Molt interessant és l'ús d'observacions distintives tant subtils com el tast del moll cranquer que permet esmenar els errors bibliogràfics persistents (p. 32): «El qualificatiu de cranquer s'aplica als molls de gust fort, com de marisc, fins i tot desagradable, que a voltes tenen els molls de roca». Tenint aquest precedent motivacional pensem que deu ser l'olor —i el sabor després de cuinat— allò que donarà nom al *Pàmpol pudent* aplicat *Stromateus fiatola* (p. 221), un nom que a l'obra no troba justificació. Cal tenir en compte que hi ha alguna espècie de peix, dintre de l'hiperònim *palomina* o *palometa*, que produeix aquests efectes capaços d'arruïnar un bon àpat. Pel que fa al camp referencial, també afegiríem l'opinió de pescadors valencians i catalans sobre el terme *bot*, que unànimement el relacionen amb l'ús de la pell de l'espècie *Mola mola* per a fabricar pilotes.

L'autor aprofita la descripció per donar-nos referències sobre les motivacions semàntiques en altres llengües com és el cas del *Lobotes surinamensis* (Bloch, 1790) de les pàgines 17 i 18: «La dorsal [aleta] i l'anal blanques projecten cap enrere formant sengles glòbuls, d'on el nom anglès *tripletail* 'tres cues'». Aquesta espècie no té nom català, fet que es justifica en la mateixa pàgina perquè: «És un peix circumtropical, rar del Mediterrani, del que no consta que sigui freqüent a cap lloc. Ha estat pescat esporàdicament al sud de Mallorca, a les costes de Sicília [...]».

Al llarg de l'obra, Duran també fa estudis dels ictiònims partint del grec i el llatí passant per les denominacions catalanes com *moll* i *roger*, i recalant en altres llengües com *rouget*, *surmulet*, *salmonete*, *trigla di scoglio*, *rugé*, *tréia...* (p. 31-33). Un autèntic escorcoll en l'origen de certes denominacions per al gaudi dels lectors a través d'una redacció amena, clara i ben fonamentada, amb incursions fermes dins les variants territorials que han sigut resoltes amb claredat com és el cas de *raor* (p. 87-88).

Igualment, fa veure que hi ha gèneres de peixos com l'*Spicara* que segons l'edat i l'estat de maduració sexual reben una denominació o una altra (p. 64), fet que pot desorientar el lingüista no avesat en ictiologia. Un procés de gradació nominal semblant s'observa, per exemple, a la Vila Joiosa on els mariners tenen noms diferents per al *Merluccius merluccius* segons la grandària: *Merluça*¹, *lluç*, *llucet*, *llucetó*, *lluça* i *xufa*. Si l'enquestador sols espera un nom per a una espècie, aquesta variació de la nomenclatura marina li semblarà un laberint atès que la mirada dels professionals de la mar —i les denominacions— és més distintiva que la dels terrassans. D'altra banda hi ha ictiònims que denominen moltes espècies, com passa amb el *tord* (p. 75-110), hiperònim que n'abraça diferents del gènere *Labrus* i *Simpnodus*. *Tord* és el nom general, però la visió halièutica ha creat denominacions pròpies, a través de diversos recursos, que conviuen amb la general. Una explicació que ens ajuda a veure de manera distinta el suposat desordre nominal dels peixos. Com també passa amb l'útil llista contrastada que trobem de la família Triglididae (p. 261-269) inclosa una proposta de nomenclatura molt vàlida, amb punts a discutir².

Així mateix és molt interessant per al lingüista el fet que establesca criteris sobre els autors i estudis ictiològics que ens orienten en les denominacions que apareixen en els tractats marins. Per exemple, en referència a *sarg* afirma que (p. 42): «F. de Buen (1926), amb el costum de sumar tot el que troba escrit, contribueix a complicar les coses [...] Nadal Fortià ignora la forma genuïna *sarg* i esmenta únicament el mot *sard*. Finalment Lloris *et al.* elegeixen *sard* com a nom estàndard i releguen *sarg* a la condició de sinònim d'aquest». Les anàlisis d'autors i variants són un gran encert perquè conformen un criteri que posa cap i centener a la teranyina nominal, ja que de vegades —com remarca Duran— la feina dels professionals acrítics no ajuda a clarificar la qüestió (p. 77-79): «Lloris *et al.*, sempre fidels a la seva dèria d'inventar noms innecessaris, i fins i tot localitzacions geogràfiques imaginàries [...] Cal recordar que Cisternas no és una font fiable de nomenclatura popular, i que Nadal Fortià mescla noms populars i noms

1. Un altre ictiònim històric català condemnat a l'ostracisme per la seva semblança al castellà com *delfí/dalfí*.

2. En casos com el de *rafet/lluerna* o el de *gallineta* aplicat a *Aspitrigla cuculus* —entre altres— caldria reflexionar-hi detingudament.

creats per ell mateix sense indicar quin són uns i altres». I ens assenyala Barceló, Ferrer Aledo i Gibert com els més fiables (p. 148).

De l'aprofundit treball filològic és una bona mostra l'estudi que fa de *roncador* i *saboner* aplicats a la família *Haemulidae* (p. 18-20). Encapçala el subapartat amb el títol *Roncador i saboner (però no xerla)*. Assigna el nom *roncador* a l'espècie *Pomadasy inciscus* però adverteix que el nom s'aplica a altres espècies. Seguidament en dóna el llistat d'espècies a les quals s'ha aplicat i els diferents autors de les primeres documentacions. Amb aquesta base fa una tria valuosíssima que és molt útil per a aclarir equívocs nominals: «L'aplicació del nom de roncador, juntament amb el de *beut*, a *Spondylisoma cantharus* l'ha tret F. de Buen d'una lectura de Cisternas errònia en el sentit d'interpretar que *beut* i *roncador* són noms valencians, quan Cisternas els presenta inequívocament com a noms castellans». Posteriorment analitza el terme *saboner* i, després de dir que no en coneix cap referència publicada, ens remet al col·loqui sobre la fixació de noms estàndard (Museu de Zoologia de Barcelona, 1-3 de desembre de 1998) i a la conversa amb una persona concreta, Jordi Lleonart. S'hi explica que el nom *saboner* s'aplica a l'espècie *Parapristipoma octolineatum* a Alacant. Però la investigació —realment detectivesca— no s'atura aquí, les indagacions arriben fins a Daniel Climent Giner qui és la font responsable de la troballa de l'ictiònim *saboner* '*Parapristipoma octolineatum*' a Pego (Marina Alta). Sobre aquestes indagacions Duran admet —provisionalment— que l'espècie forma part de la nostra ictiofauna i que se li pot aplicar el nom de *saboner* (p. 20)³.

A més, trobem relectures crítiques dignes d'admiració com la referida a l'ictiònim *cap pla* o a l'*Aspitrigla cuculus*. En el primer cas, Duran reinterpreta una frase de Cleghorn, que havia estat mal llegida per Cisternas: ««*An mugil Cephal. Rond. Cap pla*» on la partícula *an* no és l'article indeterminat anglès sinó un adverbi llatí que significa 'potser, tal vegada'» (p. 226). En el segon cas, ens adverteix que el nom *peix de Sant Rafael* és un error de Ramis, qui s'equivocà de línia copiant Cleghorn, errada que ha seguit navegant per una descurada bibliografia ictiològica. Tots aquests esments són mostres de dedicació filològica que toquen sàviament els orígens de certes denominacions òrfenes o mal interpretades; afortunadament, l'autor n'estableix l'origen precís al llarg de l'obra. Un treball més que necessari per proposar una estandardització amb fonaments vers.

Aquest mateix sistema tan minuciós és primordial per a desmentir l'existència de denominacions populars en espècies rares de la Mediterrània com és el cas de *xerla* aplicat a *Parapristipoma humile* i *xerla ratllada* a *Parapristipoma octolineatum*. Tot i això en el cas de *xerla* aplicat a *Plectorhinchus mediterraneus* (Guich.) caldria anar en compte atès que, com diu Duran segons una referència de Dieuzeide *et al.* (p. 23), aquesta espècie ha estat pescada moltes vegades a la costa algerina. I no hem d'oblidar que l'Algèria del segle XIX⁴ i meitat del XX es podia considerar —a efectes lingüístics— un territori valencià (i menorquí), on es creà una variant del català (patuet) que va transferir lemes al valencià meridional alguns dels quals han passat per «mossarabismes». De fet trobem que el terme menorquí (i valencià meridional) *tapacul* '*Platophrys podas*' també apareix a Algèria amb la transcripció francesa *tapacoul*.

La línia d'esclariment d'ictiònims es fa palesa en el cas dels *Sparidae* on l'autor retreu la manca de connexió entre ictiòlegs i filòlegs que, afortunadament, aquesta obra esmena (p. 37): «Veient el tractament que en fan els nostres ictiòlegs de final del segle XX, sembla com si consideressin el conjunt dels noms catalans dels peixos d'una determinada família com una mena de caixa de peces de recanvi que hom pot posar on millor li plagui». Seguidament fa un minuciós rastreig per les diverses denominacions de les espècies d'aquesta família de gran utilitat per als professionals de la llengua i de les ciències de la mar. També molt d'agrair en el cas dels tríglics.

Però, tot i això, en algun punt no podem estar d'acord amb l'autor com és el judici a l'ictiònim *vidriada* (p. 40): «[...] el millor que es pot fer amb el mot *vidriada* és fer-lo fora de l'elenc dels ictiònims catalans». El terme autòcton *vidriada* amb almenys dos segles d'aparició en repertoris ictionímics, que

3. Cal tenir en compte que Maria Roser Cabrera (1997: 139) arreplega *sabonero* '*Crenilabrus tinca*' a Dènia en el seu estudi *El món mariner a Dènia*, Dènia: Institut de Cultura Juan Gil-Albert.

4. Precisament la referència de Cisternas és de 1867.

a més es troba present en aigües catalanes, valencianes i murcianes, no pot ser esborrat dels nostres diccionaris. En tot cas hi haurem d'establir una gradació entre formes primàries i secundàries que estableixca una jerarquia d'ús adient. Sí que hi haurem de fer fora els castellanismes introduïts per via llibresca com *virador* (p. 41), hàpax com *gaboc* (p. 32) o certes transcripcions de fenòmens fonètics com *oplada* i *ublada* (p. 40). D'altra banda, caldria meditar bé la proposta de no posar un nom distintiu a diverses espècies sense denominació popular, perquè si la dinàmica de la llengua popular no ha posat nom a alguna espècie, la nostra desídia farà que una llengua aliena l'instaure.

A més d'aquesta tipologia d'estudi trobem altres aspectes fonamentals com són les propostes d'estandardització. Un exemple clar de necessitat nominativa és el de la família *Sciaenidae* i les denominacions *corb*, *corba*, *corball*, *corbina*, *escorbai* i *reig* (p. 23-26). Duran ens mostra, amb un sol cop d'ull, la complexitat de la identificació de noms populars i científics de manera unívoca a través d'una taula de noms científics, autors i noms populars. Posteriorment fa una anàlisi de les denominacions i hàbitat dels espècimens per acabar amb una proposta d'estandardització, al meu parer, molt encertada si deixem com a forma principal de l'*Sciaena umbra* el terme *corball* i com a secundària el mot balear *escorbai*, aquesta segurament més familiar per a l'autor però no per als usuaris d'altres variants geogràfiques.

D'altra banda no s'estalvia la crítica a certes denominacions estàndard fruit de l'error (p. 65): «Cal observar aquí que Lozano Cabo (1963) inclou el nom de xucla blanca entre els noms del gerret ver, *Spicara maris*, perquè considera que aquesta espècie és sinònima de *Spicara flexuosa*, error que ha determinat la inacceptable elecció de xucla blanca com a nom estàndard de *Spicara maris*». Errors que són esmenables com explica de *tord becut*, que ara ja té com a forma principal *petarc* al DIEC 2 (p. 80). Igualment, és molt positiu el fet de posar en solfa algunes denominacions de la *Nomenclatura oficial catalana*, també de la *Història Natural dels Països Catalans*, com el cas de *tacó* '*Bothus podas*' o el *palai xic* '*Buglossidium luteum*', que s'haurien de revisar amb aquesta nova llum.

En poques ocasions veiem que el dubte ha persistit com és la qüestió de l'ictiònim *tuta* per a *Brama brama* (Bonn.). Tot i això la hipòtesi d'un eufemisme per *puta* es veuria reforçat per l'ús de l'arabisme *saputa* que els mariners valencians meridionals usen com a sinònim de *castanyola*. Enllaçant amb açò, cal plànyer la poca presència de bibliografia filològica valenciana actual que hagués aclarit dubtes i enriquit enormement el coneixement dels ictiònims en tot el territori de llengua catalana; per exemple, en termes com *cotxero* —a hores d'ara aplicat a *Thalassoma pavo*—, *espadard*, *juliola*, *palometa*, *palomina*, *sabonero*, *saputa*, *xanguet* o altres que han quedat mancats d'una perspectiva global. Entre aquest grup cal destacar el terme *moixó*, *Atherina boyeri*. Duran proposa com a nom estàndard *cabeçuda*, una tria que no té en compte l'extensió i antiguitat del terme *moixó*. També trobem a faltar l'indispensable article de Germà Colón sobre el *rap*⁵.

I com aquestes qüestions apuntades, el lector podrà trobar pàgines i pàgines de plaent lectura en un llibre que, tot i l'aridesa temàtica pressuposada, aconsegueix escampar la boira serrada que fins ara envaïa el freu entre ictiologia, filologia i ictionímia fent bona la màxima llatina de *docere et delectare* a través d'un estil narratiu clar, pràctic i elegant. Per tant, considerem que *Noms i descripcions dels peixos de la mar catalana* és l'obra d'un estudiós de criteri ferm, contrastat i encertat que conjuga la sapiència de l'ictiòleg amb «una finíssima sensibilitat lingüística», com diu Joan Veny al pròleg del primer volum. Comptat i debatut, estem davant d'un fruit que bé parla del seu arbre, la gran obra d'un gran savi: *Gaudeamus igitur*.

Francesc-Xavier LLORCA IBI
Universitat d'Alacant

Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana

5. Colón, Germà (1987): «El rap i la nostra lexicografia». *Problemes de la llengua a València i als seus voltants*. València: Universitat de València, p. 211-218. [Article que havia estat publicat l'any 1981 a la revista *L'Espill*].